

Editorial

Lidé římskokatolické církve ve 20. století

Jan Zdichynec

Druhé číslo čtrnáctého ročníku periodika *Historie — Otázky — Problémy* tematicky navazuje na číslo první, hlásíc se k církevním a náboženským dějinám, jež patří do široké škály badatelských témat sledovaných na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty UK. Geneze tohoto ročníku byla načrtnuta již v editoriale prvního čísla, zde tedy jen stručně k obsahu svazku, jež právě otevíráte.

Je třeba poznamenat, že studie zde publikované rozhodně nepokrývají všechna tematická desideria výzkumu ani všechny možné metodické a metodologické přístupy, které se snad více rozvíjejí na tématech spjatých s církví a náboženstvím doby předmoderní. Odrážejí ale, jak doufám, aktuální badatelské priority.

Úvodem zařazujeme souhrnnou a přehledovou stať Michala Sklenáře, kdysi doktoranda Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty UK a Katolické teologické fakulty UK, nyní odborného pracovníka Ústavu pro studium totalitních režimů, která se z interdisciplinární perspektivy věnuje proměnám katolické liturgiky pro laiky od jejích počátků v souvislostech katolické konfesionalizace až do doby osvícenské. Zamýšlí se, proč liturgické příručky vznikaly relativně pozdě, zdůrazňuje jejich polemický náboj a staví je do souvislosti s další literární tvorbou motivovanou konfesionalizačním působením církve zejména po tridentském koncilu, především biblickými překlady a katechismy.

Není patrně náhodou, že hned tři stati se vyjadřují k problematice ženských řeholních řádů a kongregací ve 20. století, jež byla a je badatelsky sledována dosti intenzivně. Připomeňme soubor studií editovaných Vojtěchem Vlčkem,¹ dvojdílnou monografií a řadu článků Dany Jakšičové, školské sestry řádu Notre Dame,² či chronologicky šířeji zaměřenou práci Jitky Křečkové a Hedviky Kuchařové o alžbětinkách.³ Zájem badatelů a jistě i veřejnosti patrně podnítl také letos publikovaná kniha Kateřiny Tučkové *Bílá Voda*. Na perzekuci kněžží, řeholníků a řeholnic zejména v padesátých letech 20. století jsou zaměřeny též aktuální výzkumy prováděné na řadě univerzit, jež vyústily mimo jiné v celou řadu více či méně kvalitních kvalifikačních prací, nebo produkce Ústavu pro studium totalitních režimů, za všechny například životopis Josefa Berana z pera Stanislavy Vodičkové. Poněkud stranou přitom stojí období první a druhé republiky či doba normalizace.

1 Vojtěch VLČEK (ed.), *Ženské řehole za komunismu (1948–1989)*. Sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií dne 1. října 2003 v kostele sv. Vršily v Praze, Olomouc 2005.

2 Dana JAKŠIČOVÁ, *Dcery své doby? Školské sestry v českých zemích v letech 1851–1938 (1950) I–II*, České Budějovice 2012, s. 56–58.

3 Jitka KŘEČKOVÁ — Hedvika KUCHAROVÁ, *Dějiny konventu alžbětinek v Praze: 300 let od jejich příchodu do Prahy*, Praha 2020.

Lze tedy uvítat, že v tomto čísle časopisu *Historie — Otázky — Problémy* se Pavel Walter, doktorand Katolické teologické fakulty UK, zabývá krátkou etapou působení sester III. řádu sv. Dominika v severomoravských Štítech (historicky Šilperku), jež dosud nepřitáhla pozornost badatelů. Walter vychází zejména z pramenů sester samotných, ale i z proveniencí státních úřadů a ústních svědectví. Sleduje zakládání a budování štítského řeholního domu v obtížném období druhé poloviny třicátých a čtyřicátých let 20. století, podporu, které se mu dostávalo od místního obyvatelstva, a poté zejména jeho vzdělávací aktivity.

Kateřina Štrofová, studentka magisterského studia Filozofické fakulty UK, charakterizuje narativní prameny spjaté s ženskými řeholními společenstvími 20. století, zejména celokongregační kroniku řádu boromejek. Zdůrazňuje specifčnost záznamů psaných samotnými sestrami a sleduje, jak se v nich odráží historický kontext, v němž vznikaly, duchovní život sester, jejich působení a kontakty s totalitou.

Anna Řičář Libánská, nyní doktorandka Střediska ibero-amerických studií Filozofické fakulty UK, se zaměřuje na ženské komunity školských sester sv. Františka za normalizace, přičemž vychází zejména z výpovědí pamětnic, ale také z pramenů uložených v Archivu bezpečnostních složek. Zkoumá tedy prostředí činné řeholní kongregace působící podle původního charizmatu ve školství, ale nucené zaměřit se v dobách totality i na úplně jiná povolání. Charakterizuje zejména každodennost sester a strategie jejich přežití v podmínkách daných komunistickým režimem. Stať přispívá také k málo známému fenoménu tajných sororit.

Pro výzkum církevních dějin 20. století je často a naprosto legitimně využívána metoda biografická. Na tomto místě ji zastupuje případová studie života nevěřejně svěceného biskupa Kajetána Matouška z pera absolventa magisterského studia dějepisu a zeměpisu na Pedagogické fakultě UK Vratislava Šustra. Také on obohatil výpověď pramenů písemných, zejména farní kroniky a materiálů z Archivu bezpečnostních složek, o svědectví orální historie. Přináší vlastně první pokus o biografii tohoto jistě velmi významného, ale dnes de facto neznámého duchovního, jehož životní osudy výmluvně odráží všechny zvraty 20. století.

Vědecký redaktor tohoto čísla přispěl materiálovou studií věnovanou náboženským poměrům Horní Lužice v 17. století z pohledu anonymního jezuity. Odborné stati uzavírá text z pera Jana Koumara, který se věnuje dosud neznámému teoretickému spisku o morálních povinnostech a ideální morálce vojáka, jehož autorem je Karel Gustav Hohenlohe-Langenburg, zkušený důstojník doby napoleonských válek.

Také do tohoto čísla časopisu *Historie — Otázky — Problémy* se sešla řádka zajímavých recenzí a anotací reflektujících aktuální publikace nejen na poli církevních a náboženských dějin, ale vůbec historického výzkumu 20. a 21. století. Jakousi „kroniku“ zde zastupuje zpráva o prvních dvou ročnících Letní školy církevních dějin pořádané v domě kardinála Štěpána Trochty v Litoměřicích a zamyšlení nad zmíněným románem Kateřiny Tučkové.